

## **Ametnikueetika nõukogu seisukoht nr 8**

*Heaks kiidetud 26. septembril 2016*

Justiitsministeerium esitas 28.06.2016 ametnikueetika nõukogule seisukoha kujundamiseks Riigikogu õiguskomisjoni 15.06.2016 algatatud avaliku teenistuse seaduse, kohtute seaduse, politsei ja piirivalve seaduse ning teiste seaduste muutmise eelnõu. Eelnõu peamine eesmärk on kaotada teatud absoluutse iseloomuga eluaegsed piirangud elukutse ja tegevusala valikul juhtudel, kus piirangut võib pidada üleliia rangeks ning ei pruugi olla kooskõlas põhiseadusega.

### **Juhtumi lühikirjeldus**

Kehtivad õigusaktid keelavad mitmetel elualadel tegutseda kuriteo eest karistatud isikutel, sõltumata karistusandmete kustumisest karistusregistrist. Rangemad piirangud on seatud eelkõige avaliku sektori ametikohtadele, kus üldises plaanis on teatud piirangute kehtestamine ka vajalik ja põhjendatud. Valdavatel juhtudel seisneb keeld selles, et karistuse kehtivuse ajal ei või isik teatud ametikohale tööle asuda või töötada. Teatud ametikohtade ja rikkumiste puhul ei ole ametikohal töötamine piiritletud üksnes kehtiva karistusega, vaid on keelatud ametikohale asuda ka pärast karistuse kehtivuse lõppu. Nii ei saa avaliku teenistuse § 15 p 2 kohaselt avalikus teenistuses töötada isik, keda on karistatud tahtliku riigivastase kuriteo eest olenemata karistusandmete kustumisest. Veel rangemad piirangud kehtivad kohtunikele, politsei- ja piirivalveteenistujale, prokuröridele, teatud päästeametnikele ja vanglateenistuses töötavatele isikutele, keda ei või ametikohale nimetada juhul, kui isik on süüdi mõistetud mistahes kuriteo toimepanemise eest, olenemata karistuse kustumisest (kohtute seadus § 47 lg 2 p 1, politsei ja piirivalveseaduse § 40 p 1, prokuratuuriseadus § 15 lg 2 p 1, päästeteenistuse seadus § 7<sup>1</sup> lg 1, vangistusseadus § 114 lg 1 p 1). Samuti soovitatakse eelnõuga üle vaadata ka riigisaladusele juurdepääsuõiguse/loa andmise ja pikendamise tingimused.

Eelnõuga soovitakse absoluutseid keelde leevendada ning luua kuritegude kataloog, kus eristatakse edaspidi kuritegusid, mis välistavad avaliku teenistuses töötamise sellistest kuritegudest, mille puhul tekib isiku tööandjal õigus otsustada, kas kunagine kuritegu on avaliku teenistuse maine ja usaldusväarsuse seisukohalt kaalukas ja arvestaks lisaks ka üleastumise raskust, karistuse asjaolusid ning reaalseid ohte riigile.

### **Eetikanõukogu seisukoht**

Eetikanõukogu hinnangul on esitatud pöördumise puhul tegemist karistuste proportsionaalsust ja põhiseaduspärasust puudutava küsimusega. Tegemist on seadusandja kaalutlemise kohaga, sest kõnealuses valdkonnas on ka praegu kehtivad regulatsioonid

olemas ning seadusandja on otsustanud kehtestatud reeglite proportsionaalsuse õiguskantsleri ettepanekul kaalumise alla võtta. Kuigi avaliku teenistuse seaduse § 12 lg 5 p 1 kohaselt kuulub eetikanõukogu pädevusse ka eetikavaldkonda puudutavate õigusaktide koostamisel osalemine, käsitleb eetikanõukogu nimetatud ülesandena ennekõike korrupsioonivastast seadust ning avaliku teenistuse seaduse teenistuskohustusi reguleerivaid sätteid.

Lisaks käsitleb pöördumine mitmeid eriteenistuse seadustega reguleeritud ametikohti. Eetikanõukogu tegevus keskendub aga avaliku teenistuse üleselt üldistatavatele teemadele.

Avaliku teenistuse üleselt on Riigikogu õiguskomisjoni 15.06.2016 algatatud eelnõus käsitletud piirangut vabalt töökohta valida ATS § 15 p 2, mille kohaselt on keelatud teenistusse võtta isikut, keda on karistatud tahtliku riigivastase kuriteo eest, olenemata karistusandmete kustutamisest.

Avaliku teenistuse üleses vaates ei toeta eetikanõukogu avaliku teenistuse seaduse § 15 p 2 leevendamist osas, mis võimaldaks avalikku teenistusse edaspidi siseneda isikutel, kes on süüdi mõistetud tahtlikult toime pandud riigivastaste kuritegude eest ja selliste kuritegude osas eraldi kataloogi loomist. Tahtlikult toime pandud riigivastane kuritegu viitab tõsistele ja teadlikult toime pandud rikkumistele, ametnikuna tegutsemise eelduseks on aga usaldussuhe riigiga.

Eelnimetatud vahetu seose tõttu võib ka aastaid tagasi tahtlikult riigivastase kuriteo toime pannud isiku värbamisel avalikku teenistusse olla küsitav tema usaldusväärsus ja sobivus avalikus teenistuses töötamiseks. Kuigi isikul on võimalus muutuda, peab olema riigil võimalus ennast kaitsta isikute eest, kelle õiguskuulekus ja ametnikuväärtuste kandmine on sattunud kahtluse alla.

Lähtuvalt ametniku eetikakoodeksist on ametniku olulisimate väärtuste hulgas välja toodud ka seaduslikkus ja usaldusväärsus. Seaduslikkuse all peetakse eetikakoodeksi tähenduses eelkõige silmas ametniku seaduskuulekust ning võimu kasutamist seadusega ettenähtud piirides. Usaldusväärsusel all, aga muu hulgas ka väärikat käitumist. Kui isik on varasemalt toime pannud tahtliku riigivastase kuriteo, siis seab see kahtluse alla tema ametniku väärtuste võimaliku kandmise nii seaduslikkuse kui ka usaldusväärsusel osas.

Eetikanõukogu toetab teatud eluaegsete ametikeeldude proportsionaalsuse ja põhiseaduspärasuse alast arutelu tõstatamist. Teatud tingimuste korral võivad eluaegsed keelud olla problemaatilised, kuna ei arvestaks inimeste muutumise võimaluse või õigusaktidega kehtestatud kuriteokoosseisude muutumisega. Seega võiks eetikanõukogu hinnangul tahtlikult toime pandud riigivastaste kuritegude puhul senine absoluutne keeld kehtima jääda. Ülejäänud kuritegude puhul tuleks kataloogi loomist eetikanõukogu

hinnangul kaaluda ja hoolikalt arutada. Eelkõige on aga tegemist siiski seaduseandja poliitilise otsusega, kuhu tõmmata piirid avaliku teenistusse või eriteenistusse asumisel.

/allkirjastatud digitaalselt/

Heiki Sibul

Ametnikueetika nõukogu esimees